

جمهوری اسلامی ایران

مدیریت حوزه علمیه استان قم

رساله علمی سطح ۳

روش تبلیغی و تربیتی امام سجاد (ع)

راهنما:

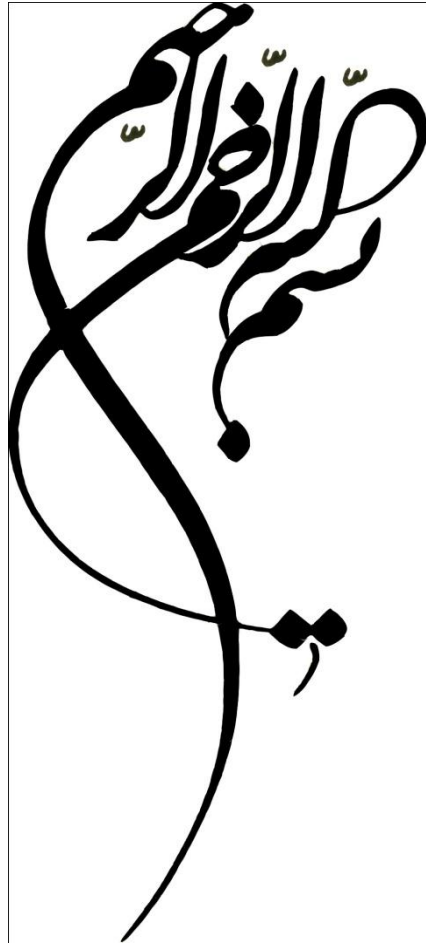
حجت الاسلام و المسلمین استاد عنایت الله شریفی

مشاور:

حجت الاسلام و المسلمین استاد محمدحسین خوانین زاده

محقق:

علی فارسی مدان

چکیده:

امام سجاد(ع) پس از واقعه جانگداز عاشورا، امامت و رهبری جهان تشیع را در حساس ترین دوران بر عهده گرفت.

دوره حضرت یکی از دوره های استبداد عربان اموی بود که استبداد نسبت به شیعه مضاعف بود. از طرف دیگر جامعه اسلامی از مبانی دین الهی، تهی و مردم به خوش گذرانی روی آورده و از طرف دیگر عالمان درباری به بسط فکری شریعت حاکم پرداخته بودند.

نقش پررنگ امام (ع) از این جهت بود که پدر بزرگوارش امام حسین (ع) برای حمایت از اسلام راستین به پا خاست و مبارزه خویش را آغاز نمود و امام سجاد (ع) در این جریان مبارزه نظاره گر است تا بتواند پیام این قیام خدایی را به جامعه و نسل آینده برساند.

حضرت زین العابدین (ع) در برنامه دینی و الهی خود موظف بود تا پیام نهضت و قیام حسینی را به جهانیان برساند و به تبلیغ برنامه های دینی، اخلاقی، اسلامی و ... بپردازد.

و در کنار برنامه های تبلیغی، مباحث تربیتی را هم پیش می برد. ما در این تحقیق به روش تبلیغی و تربیتی امام سجاد (ع) در سه بخش می پردازیم.

در بخش اول به کلیات از جمله آشنایی با امام سجاد (ع)، مفاهیم شناسی، و جایگاه تبلیغ و تربیت در اسلام اشاره می شود.

در بخش دوم به روش های تبلیغی امام سجاد (ع) اشاره می شود.

این بخش مشتمل بر شش فصل حکمت، موعظه، مجادله، بصیرت بخشی، تألیف کتب، و برگزاری جلسات علمی و فرهنگی می باشد.

و بخش سوم روشهای تربیتی امام سجاد (ع) است که این بخش در پنج فصل ایمان پروری، تحریک عواطف و احساسات، رفق و مدارا، معرفی الگوها و تزکیه نفس آمده است.

لازم به ذکر است در هر فصل به صورت جداگانه به بررسی روش ها و راهکارهای حضرت (ع) برای تبلیغ و تربیت اشاره می شود.

واژگان کلیدی: امام سجاد (ع)، تبلیغ، تربیت.

فهرست مطالب

مقدمه:	۱
۱- بیان مسئله:	۱
۲- اهمیت و ضرورت:	۱
۳- سؤال اصلی:	۱
۴- سؤالات فرعی:	۱
۵- سؤالات فرعی تر:	۱
۶- پیشینه تحقیق:	۲
۷- فرضیه تحقیق:	۲
بخش اول : کلیات	۳
فصل اول) آشنایی با امام سجاد (ع)	۴
۱- اجمالی از زندگی نامه و فضایل حضرت	۴
الف) ولادت:	۴
ب) عمر شریف حضرت (ع):	۴
ج) کنیه حضرت (ع):	۴
د) القاب حضرت (ع):	۵
هـ) فضایل حضرت:	۶
۲- آشنایی اجمالی با اوضاع سیاسی و اجتماعی و فرهنگی عصر امام سجاد (ع)	۷
الف) بررسی اجمالی اوضاع سیاسی عصر امام سجاد (ع):	۷
ب) نگاهی کوتاه به عصر فرهنگی امام سجاد (ع)	۹
ج) مروری مختصر بر دوره اجتماعی امام سجاد (ع):	۱۰
د) وقایع و حوادث عصر امام سجاد (ع):	۱۱
فصل دوم: مفاهیم شناسی	۱۷
۱- مفهوم تبلیغ:	۱۷
الف) از نظر لغوی:	۱۷
ب) تعریف اصطلاحی تبلیغ:	۱۷
۲- مفهوم تربیت:	۱۹

۱۹	الف) در لغت:
۲۰	ب) در اصطلاح:
۲۱	ج) تفاوت تربیت و تعلیم:
۲۲	۳- روش
۲۲	الف) روش در لغت:
۲۲	ب) در اصطلاح:
۲۳	فصل سوم: جایگاه تبلیغ و تربیت در اسلام.
۲۳	۱- اهمیت و اهداف تبلیغ:
۲۳	الف) اهمیت تبلیغ از منظر قرآن:
۲۳	ب) اهمیت تبلیغ از منظر روایات:
۲۵	۲- اهمیت و اهداف تربیت:
۲۵	الف) اهمیت و اهداف تربیت از منظر قرآن:
۲۷	ب) اهمیت و اهداف تربیت از نگاه روایات:
۲۸	۳- محتوا و ابزارهای تبلیغ و تربیت:
۲۸	الف) محتوای تبلیغ و تربیت:
۳۰	ب) ابزارهای تبلیغ و تربیت:
۳۲	بخش دوم: روش های تبلیغی امام سجاد (ع)
۳۳	فصل اول) حکمت
۳۳	مقدمه:
۳۴	۱- استدلال:
۳۶	۲- رعایت مقتضیات حال:
۳۶	مقدمه:
۳۶	اجراء این شیوه توسط امام سجاد (ع):
۳۸	۳- مخاطب شناسی:
۳۸	مقدمه:
۴۰	۱- موقعیت شهر کوفه:
۴۰	۲- خطبه امام سجاد (ع) در کوفه:
۴۱	۳- تحلیل و بازتاب خطبه امام سجاد (ع):
۴۳	۴- موقعیت مخاطبین امام سجاد (ع) در شام:

.....	۴۵	۵ - خطبه امام سجاد (ع) در شام:
.....	۴۵	۶ - تحلیل و بازتاب خطبه امام (ع):
.....	۴۷	۴ - فرصت شناسی
.....	۴۷	مقدمه
.....	۴۷	نمونه هایی از فرصت شناسی حضرت:
.....	۴۸	۵ - تقیه
.....	۴۸	مقدمه:
.....	۴۹	امام سجاد (ع) و تقیه
.....	۵۲	فصل دوم) موعظه
.....	۵۲	تفاوت موعظه و حکمت:
.....	۵۳	تفاوت موعظه با خطابه:
.....	۵۳	۱ - امر به معروف و نهی از منکر:
.....	۵۷	۲ - منبر و خطابه:
.....	۵۷	الف) منبر
.....	۵۷	ب) تعریف خطابه)
.....	۵۸	امام سجاد (ع) و کاربرد شیوه تبلیغی منبر و خطابه:
.....	۶۰	آثار تبلیغی خطبه ها:
.....	۶۱	۳ - تذکر (یاد آوری نعمتها):
.....	۶۳	آثار تبلیغی و تربیتی آن:
.....	۶۴	فصل سوم) مجادله
.....	۶۴	مجادله در لغت:
.....	۶۴	مجادله در اصطلاح:
.....	۶۵	۱ - مناظره:
.....	۶۸	۲- پرسش و پاسخ:
.....	۶۸	الف) سؤال کردن امام سجاد (ع) از دیگران:
.....	۷۱	ب) سؤال از امام (ع) و پاسخ حضرت:
.....	۷۳	۳ - همراهی:
.....	۷۳	استفاده از روش همراهی توسط امام سجاد(ع):
.....	۷۶	فصل چهارم) بصیرت بخشی

۷۶(مقدمه)
۷۷۱- تعلیم و معارف دینی:
۷۸۲- امامت و تبیین آن:
۷۸الف) اصل امامت:
۷۹تبیین اصل امامت توسط امام سجاد(ع):
۸۰ب - امامت خود بعد از واقعه کربلا:
۸۵فصل پنجم) تألیف کتب و مکاتبات
۸۵۱ - نامه نگاری و پاسخ به نامه ها:
۸۵الف) نامه نگاری:
۸۶ب) پاسخ به نامه ها
۸۸۲ - تألیف کتب:
۸۸۱ - صحیفه سجادیه:
۸۹۲ - رساله حقوق:
۹۲۳ - کتاب علی بن الحسین(ع):
۹۲۴ - نامه ها، کلمات قصار، مواعظ و پندها:
۹۳فصل ششم) برگزاری جلسات علمی و فرهنگی:
۹۳۱ - تربیت شاگردان و نخبگان:
۹۵ذکر بعضی از شاگردان:
۹۵۱ - ابان بن تغلب:
۹۶۲ - ثابت بن دینار:
۹۷۳ - یحیی بن ام الطویل:
۹۷۴ - محمد بن شهاب:
۹۹۲ - پاسخ به مسائل و شبهات دینی:
۹۹الف) شبهه جبرگرایی:
۱۰۰ب) شبهه ای در مورد شهادت امام حسین(ع):
۱۰۱ج) سؤالات و شبهاتی پیرامون ائمه اطهار و اهل بیت(علیهم السلام):
۱۰۲د) سؤالاتی پیرامون تفسیر قرآن:
۱۰۳بخش سوم: روشهای تربیتی امام سجاد(ع):
۱۰۴(مقدمه)

فصل اول) ایمان پروری	۱۰۶
مقدمه)	۱۰۶
۱- اعطای بینش و آگاهی:	۱۰۷
الف) اعطای بینش در مورد خداشناسی:	۱۰۸
ب) اعطای بینش در مورد مرگ و معاد (فرجام شناسی):	۱۱۱
ج) اعطای بینش در مورد انسان شناسی:	۱۱۳
۲- عبادت:	۱۱۵
الف) عبادت در لغت:	۱۱۵
ب) عبادت در اصطلاح:	۱۱۵
ج) عبادت امام سجاد(ع):	۱۱۶
۳- ابتلاء:	۱۱۹
الف) ابتلاء در لغت و اصطلاح:	۱۱۹
ب) استفاده از این شیوه توسط امام سجاد(ع) در روش تربیتی خود:	۱۲۰
تتمه)	۱۲۲
۴- محبت	۱۲۲
الف) محبت در اصطلاح:	۱۲۲
ب) محبت در روش تربیتی امام سجاد(ع):	۱۲۲
ج) محبت در دعای مکارم الاخلاق(ع) و نکات تربیتی آن:	۱۲۵
فصل دوم) تحریک عواطف و احساسات:	۱۲۷
مقدمه)	۱۲۷
۱- دعا و نیایش:	۱۲۸
امام سجاد(ع) و دعا:	۱۳۰
دعاهای امام سجاد(ع):	۱۳۱
۲- گریه و عزاداری:	۱۳۳
الف- ایجاد فضای معنوی:	۱۳۳
ب- کسب فضایل اخلاقی:	۱۳۴
ج- کسب آرامش و دفع آلام درونی:	۱۳۴
۳- تشویق و تنبیه:	۱۳۴
الف) تشویق:	۱۳۵

۱۳۷ ب) تنبیه:
۱۳۹ فصل سوم) رفق و مدارا
۱۳۹ ۱ - رفق با حکومت:
۱۴۱ ۲ - رفق و مدارا با مخالفان و افراد مختلف:
۱۴۳ ۳ - رفق و مدارا با پدر و مادر:
۱۴۳ ۴ - رفق و مدارا با همسایگان و دوستان:
۱۴۵ فصل چهارم) معرفی الگوها
۱۴۵ ۱ - پیامبر(ص) و اهل بیت(ع):
۱۴۷ ۲ - انبیاء و پیامبران:
۱۵۰ فصل پنجم) تزکیه نفس
۱۵۱ ۱ - اهمیت تزکیه نفس:
۱۵۱ ۲ - روش های دعوت امام(ع) برای تزکیه نفس:
۱۵۲ ۱ - روش رفتاری:
۱۵۲ ۲ - روش مناجات و دعا:
۱۵۳ ۳ - موعظه و اندرز:
۱۵۵ جمع بندی و نتیجه گیری:
۱۵۶ فهرست منابع:

مقدمه:**۱- بیان مسئله:**

منظور از این تحقیق، تبیین روش های تربیتی و تبلیغی امام سجاد (ع) می باشد. و درصدد آن است، روش هایی را که در تربیت دینی و اخلاقی و همچنین در عرصه تبلیغ معارف الهی استفاده کرده است را بیان کند.

۲- اهمیت و ضرورت:

ضرورت و اهمیت انتخاب این تحقیق این می باشد که در آموزه های دینی و روشی ما، امام سجاد (ع) به عنوان بهترین منبع و الگو در زمینه تبلیغ و تربیت به مبلغان، مربیان و پژوهشگران محترم معرفی شود تا همه به ابعاد علمی و عملی امام سجاد (ع) آگاهی پیدا کرده و بهره ببرند.

۳- سؤال اصلی:

۱- روش های تربیتی و تبلیغی امام سجاد (ع) کدام است؟

۴- سؤالات فرعی:

۱- روشهای موعظه و حکمت و مجادله بر اساس آیه ۱۲۵ سوره نحل در روش تبلیغی امام سجاد (ع) چه جایگاهی دارد؟

۲- امام سجاد (ع) از چه ابزارهایی در تبلیغ و تربیت

بهره برداری کرده اند؟

۳- بصیرت بخشی چه جایگاهی در روش تبلیغی امام سجاد (ع) دارد؟

۴- روش ایمان پروری، تزکیه نفس و معرفی الگوها در روش تربیتی حضرت چگونه و چه جایگاهی دارد؟

۵- سؤالات فرعی تر:

۱- در روش تبلیغی حکمت، جایگاه استدلال، مخاطب شناسی، تقیه، رعایت مقتضیات حال و ... چیست؟

۲- امر به معروف و نهی از منکر، منبر و خطابه در روش موعظه حضرت (ع) چگونه است؟

- ۳- مناظره، پرسش و پاسخ، و جلسات علمی و فرهنگی در روش تبلیغی مجادله امام سجاد (ع) چگونه است؟
- ۴- حضرت امام سجاد (ع) با توجه به خفقان عصر خود بوسیله تعلیم معارف دینی و تبیین امامت چگونه به بصیرت بخشی پرداخته است؟
- ۵- حضرت زین العابدین (ع) در روش تربیتی خود، از اعطای بینش و آگاهی، دعا و نیایش، گریه و عزاداری، و ... چگونه استفاده کرده است؟

۶- پیشینه تحقیق:

در پیشینه این تحقیق کتبی با عناوین: «نقش تبلیغی حضرت سجاد(ع) در واقعه کربلا» و یا «درآمدی بر روش های تبلیغی ائمه (ع)» به نگارش در آمده است.

امادر این موضوع کتاب، پایان نامه و مقاله مستقلی با این عنوان نوشته نشده است و همچنین روایات تربیتی امام(ع) روشمند نبوده است.

لذا این تحقیق انشاءالله درصدد آن است که یک عنوان مستقل در این زمینه به نگارش در آورد .

۷- فرضیه تحقیق:

امام سجاد (ع) با توجه به اوضاع خفقان سیاسی آن عصر پس از واقعه عاشورا توانست در نظام تبلیغی و تربیتی خود از اصول و روش ها و شیوه های (همانند اصول روان شناسی، مخاطب شناسی، رعایت مقتضیات حال زمان، تشویق، تنبیه، موعظه، حکمت و مجادله و ...) به کار گیرد تا بتواند پیام اسلام، اهل بیت (ع) مخصوصاً امام حسین بن علی (ع) را به جهانیان برساند.